

bla och föga förvånande har upprört Bonniers, kommer dock inte att vara en inspirationskälla. Och det oavsett förhållandet att intresset i Bosnien för närvarande mera är inriktat på att lösgöra medierna ur de nationella politiska partiernas grepp och mindre på oro för en snedvridning av marknaden. Med bidragsberoende, inkompetenta domstolar och en icke existerande upphovsrätt har medier som vill fungera på marknaden i Bosnien andra problem att tänka på. (Men företag med finansiell uthållighet som Bonniers är välkomna att investera, om klimatet hemma blir för kärtvt.)

Slutligen: i olika sammanhang hänvisas i Sverige vanligen till medi-

erna som den tredje statsmakten. I Bosnien, som strävar efter att finna lösningar som fjärrar landet från det kommunistiska arvet, betecknas medierna genomgående som fjärde statsmakten. Verkställande, lagstiftande och dömande makt är de tre makter som demokratier regelmässigt, konstitutionellt och formellt, omhuldar. Svenskar, journalister och andra hemmablinda, med ambitioner utanför gränserna gör klokt i att inse detta.

Det skulle göra svenska politiker, journalister och medier gott att inse att mycket i vår svenska invanda medie-, IT- och telestruktur, tryckfrihetsförordningens vördnadsbjudande ställning och avreglering till

trots, inte alltid tål jämförelser i en internationell och föränderlig värld. På det sättet kan Bosnien i sin allt annat än avundsvärda situation faktiskt tjäna som ett raster mot vilket det svenska, på gott och ont, framträder tydligare och klarare. Självgodheten blir då inte längre lika självklar. Fast det skall sägas: överlag har vi en präktighetsfaktor som många i och utanför EU kan avundas oss.

Så det så.

Krister Thelin (kthelin@imcbih.org) är hovrättslagman i skånska hovrätten och chef för Bosniens oberoende mediakommision.

Medkännande konservatism – Sveriges skolpolitiker kan lära av Texas

av Elisabeth Precht

AUSTIN, TEXAS. Utbildning är enligt majoriteten av de amerikanska väljarna en av de viktigaste framtidsfrågorna; skolan berör alla. Drygt 50 miljoner amerikanska barn och ungdomar går i skolan under innevarande läsår, dvs en sjättedel av hela landets befolkning. Inte undra på att Texas guvernör George W Bush ligger bra till i kapplöpningen om att bli det republikanska partiets presidentkandidat till valet år 2000. Eller att hans första nationella anförande (2 september) om hur hela landets skolsystem kan förbättras, fick osedvanligt stor uppmärksamhet i amerikanska medier.

Som guvernör har Bush hjälpt till att höja standarden på de offentliga skolorna i Texas. Och det var löften om förbättrad offentlig utbildning –

samt skattesänkningar – som hjälpte Bush fram till guvernörspalatset i Austin.

DÅLIG RANKING

Skolorna i de amerikanska sydstaterna, inklusive Texas, återfanns under många år långt ner på rankinglistan över utbildningskvalitet. En ekonomi som nästan uteslutande byggde på lantbruk – och för Texas del småningom olja – var en av orsakerna till att man inte lyckades hålla jämna steg med övriga landet. Länge fördes en politisk debatt om behovet av högre utbildning när de utexaminerade ungdomarna ändå bara skulle syssla med jordbruk och djuruppfödning.

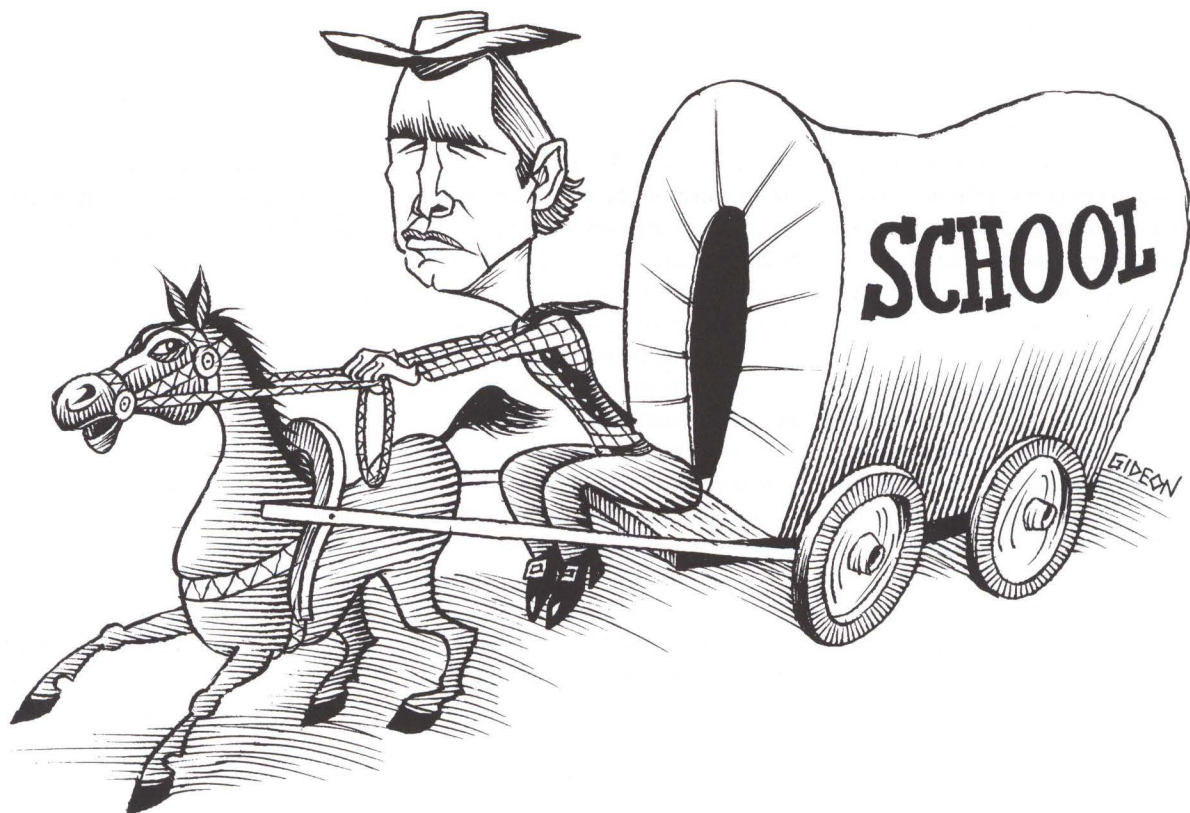
I dagens politiska kamp om trovärdighet är Bushs nationella kampanj inte sen att utnyttja skolpolitiska framgångar i Texas: "Vi har

fler än 7 000 offentliga skolor... Sedan 1994 har antalet elever från minoritetsgrupper som klarar våra standardtester ökat från 38 procent till 69", förklarar George W Bush så ofta han kan.

Det totala antalet elever som klarar av läsprovet har också ökat från 77 procent 1994 till 87 procent 1998. Just läsfärdighet är en av George W Bushs käpphästar på det skolpolitiska området. "Att lära elever läsa är det bästa sättet att höja deras betyg i matematik och naturvetenskapliga ämnen, att klara av disciplinproblemen, samt att fostra eleverna till medkänsla och ansvarstagande", hävdar Bush. På förslag av honom fattade man 1996 en rad beslut i Texas om stärkta läsinnsatser främst i de lägre klasserna. Alla barn i Texas testas numera i läsning och matematik i tredje, femte och åttonde klass. Klarar de inte dessa standardprov flyttas de inte upp till nästa klass. Det beslutade delstatskongressen under våren. Så kallad "social promotion" är därmed avskaffad.

SKATT ÖRONMÄRKT FÖR SKOLA

I ett skolsystem utan central läroplan är det tester ett måste för att bli kunna

jämföra elevers kunskaper delstater emellan. Testerna används också för att gradera skolor och skoldistrikt, något som är viktigt för amerikanerna då de flyttar till en ny ort. Har man råd bosätter man sig i ett "bra" skoldistrikt (fastighetsskatten är till stor del öronmärkt för skolan, vilket oftast innebär hög fastighetsskatt där skolorna är bra).

Det finns självfallet grupper som är kritiska till standardprov. De menar att eleverna endast lär för dessa tester och missar annan viktig materia. En grupp – läs religiös höger – anser dessutom att standardproven otillbörligt centraliserar makten.

Den främste demokratiska kandidaten, nuvarande vice president Al Gore, gör sitt bästa för att förvandla sig själv till en fullfjädrad utbildningspolitiker. Efter att han under senare år mest har pratat om hur IT bör utnyttjas i undervisningen, lade han redan tidigt i sin valkampanj fram förslag till hur den amerikanska utbildningen kan förbättras. En grundpelare är propån att ge delsta-

terna federala pengar så att alla 3–4-åringar kan erbjudas förskoleplats. Gore har också anammat Bill Clintons övertygelse om att små klasser – 18–20 elever – är avgörande för ett bra resultat, samt att lärares prestation regelbundet utvärderas för att dessa skall få fortsätta att undervisa. Däremot är han motståndare till skolpeng som tillåter elever att med skattemedel betala för privat utbildning.

SKOLPENG HET FRÅGA

Det senare är den hetaste skolpolitiska frågan i USA. George W Bush har indirekt sagt sig vara för skolpeng – ifall den offentliga skolan inte klarar av att ge eleverna en vettig utbildning. Han har tidigare i Texas, utan resultat, föreslagit ett pilotprojekt med skolpeng för barn i skolor med dåliga testresultat. Delstatspolitiker, även vissa inflytelserika partikamrater, var emot hans begränsade plan, varför han inte framhärade i frågan. Bush undvek dessutom nogsamt att nämna skolpeng vid dess rätta men politiskt laddade namn (voucher).

Hans förslag går ut på att de nästan åtta miljarder dollar som idag delas ut av federala myndigheter till skolor med fattiga elever skall omvandlas till skolpeng ifall en skola inte uppfyller vissa bestämda krav. Elevernas baskunskaper skall testas. Testerna väljs och utvärderas på delstatsnivå. Uppfyller eleverna inte uppställda mål får skolan en varning och har då tre år på sig att förbättra resultaten. Sker inte detta dras det finansiella stödet in och föräldrarna får disponera en viss summa för att välja en annan skola – som även kan vara en privatskola.

Bushs begränsade skolpeng har rönt kritik från bl a utbildningsminister Richard W Riley som menar att skolpeng underminerar den offentliga skolan, där c:a 90 procent av barnen får sin utbildning. USA:s största lärarorganisation National Education Association (NEA) är också kritisk till förslaget: "Guvernör Bush säger sig vilja satsa pengar på sådant som fungerar i skolan, men han är villig att slösa miljontals skattedollar på en skolpeng som inte fun-

gerar. Låt oss istället satsa på moderna skolor, små klasser och välutbildade lärare, reformer som skulle förbättra elevernas prestationer." NEA menar att deras förslag kostar betydligt mindre än en skolpeng.

George W Bush är i flera avseenden inte den konservativa politiker som många amerikaner förväntat sig. En sådan skall, menar vissa, inte arbeta för att förbättra den offentliga utbildningen. Detta har under lång tid varit förbehållet demokrater. Som republikan har Bush dock en från demokraterna avvikande syn på hur problemen ska lösas: "Frustrationen över den offentliga skolan leder lätt till att politikerna i Washington tar över rodet... eller att man skrotar den offentliga skolan", förklarar han och tillägger att ingendera är vettiga vägar att gå. "Vissa menar att det inte är rättvist att tvinga missgynnade elever att leva upp till höga krav. Men jag menar att det är diskriminerande att inte göra det – en vadderad trångsynthet som följer av låga krav."

Som guvernör i Texas står Bush bakom den största ekonomiska satsningen någonsin på offentlig utbildning. Det är till stor del frågan om en omfördelning av pengar inom gällande ekonomiska ramar – inklusive ett stort budgetöverskott – som nu ska satsas på skolan och sänkt fastighetsskatt.

AVSKAFFAR LAGAR OCH REGLER

Fastställda krav på elever och skolor är A och O i Bushs skolpolitik. Krav på att eleverna skall kunna bemästra engelska, matematik, naturvetenskap och historia/geografi/samhällskunskap (social studies), har fastställts på delstatsnivå. Samtidigt har 200 lagar och regler avskaffats för att ge de lokala skoldistrikten större frihet att verka inom angivna ramar. På nationell nivå föreslår Bush förändringar i det så kallade Head-start-programmet, som med federala medel betalar förskola för fler än 800 000 fattiga barn. Ansvaret för programmet flyttas från social- till utbildningsdepartementet. Head-start skall på så sätt bli mer utbildningsinriktat och mindre en fråga om barnpassning.

Det råder ingen tvekan om att många av de hundratals federala utbildningsprogrammen är ineffektiva. Var och en som har sett hur mycket tid som går åt till att fylla i papper för att bevisa att specifika krav uppfylls, kan vittna om detta. Enligt beräkningar från Bushs kampanjledning stjäls det 50 miljoner arbetstimmar varje år – vilket motsvarar 25 000 heltidsanställda – för att sköta den byråkrati som dessa program medför. Här kastar han ett saftigt ben till den konservativa falangen inom det republikanska partiet: regeringen och politikerna i Washington skall inte lägga sig i allt

för mycket vad man gör på delstats- och lokalnivå. "Den federala regeringen... måste vara klok nog att ge mer makt och frihet till delstaterna och lokala skoldistrikt, och samtidigt vara stark nog att i gengäld kräva bevis på prestation", förklarade Bush i september.

Bush är en pragmatiker som har lärt sig arbeta över partigränserna, vilket är populärt i tider av partipolitikerförakt. "Lär sig eleverna även engelska i en fungerande tvåspråkig undervisning, bör vi stödja denna", förklarar Bush stick i stäv med att man efter lång och hetsig debatt har avskaffat tvåspråkig undervisning i Kalifornien, ett steg som applåderades av många republikaner. "Viktigt är inte hur man når ett mål, utan de gemensamma kraven och målen i sig. Kraven innebär att man ska kunna läsa och skriva på engelska. Målet är att detta leder fram till att alla elever har samma möjligheter", säger George W Bush som menar sig stå för konservatism med medkänsla (compassionate conservatism). "Det är konservativt att ställa krav på utbildningen, att kräva baskunskaper och lokal kontroll över skolan. Medkänsla innebär att man försäkras om att inte ett enda barn blir på efterkälken."

Elisabeth Precht (eprecht@austin.rr.com) är frilansjournalist i Texas.

Statlig teknikfetischism

av Martin Borgs

DEN SATSNING på statligt bredband som aviserats av Björn Rosengren har mött stark kritik. Det är inte konstigt. De monument som statliga ingenjörer försökt bygga på senare tid ligger alla i ruiner. I epicentrum finns Teracom – ett okänt

statligt företag. Under regeringens överinseende har företaget förorsakat två av 90-talets största fiaskon – satsningarna på marksänd digital TV och digital radio. Dess ingenjörer har tillåtits bränna statliga miljarder för att tillfredsställa sin egen teknikfetischism.

Satsningen på marksänd digital-

TV har plågats av ständiga förse- ningar. När sändningarna till sist startade den 1 april i år (om än kraftigt decimerade) var dock optimismen stor. Enligt prognoserna skulle 10.000 markboxar säljas varje månad. På Teracoms hemsida svarar företaget på frågan om hur många svenskar som hittills skaffat marksänd digital tv: "Vi kan inte ge några siffror över hur många boxar som har sålts (det vet bara de som tillverkar boxarna). Men första leveransen av Nokias markboxar sålde